

DIRECTORAAT-GENERAAL INTERN BELEID

BELEIDSONDERSTEUNENDE AFDELING B:
STRUCTUURBELEID EN COHESIE

CULTUUR EN ONDERWIJS

TALLEN DIE MET UITSTERVEN WORDEN BEDREIGD EN TAALKUNDIGE VERSCHIEDENHEID IN DE EUROPESE UNIE

NOTA

SAMENVATTING

Inhoud

In het kader van de rijke verscheidenheid van de Europese talen wordt in dit document aandacht besteed aan de mogelijke gevolgen van de verdwijning van sommige van deze talen en wordt overwogen welke maatregelen moeten worden gepland om hun voortbestaan veilig te stellen.

IP/B/CULT/IC/2013-030

maart 2013

PE 495.851

NL

Dit document is aangevraagd door de Commissie cultuur en onderwijs van het Europees Parlement

AUTEUR

Meirion Prys Jones

VERANTWOORDELIJK AMBTENAAR

Miklós Györffi
Beleidsondersteunende Afdeling B: Structuur- en Cohesiebeleid
Europees Parlement
B-1047 Brussel
E-mail: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

REDACTIONELE ONDERSTEUNING

Lyna Pärt

TAALVERSIES

Origineel: EN
Vertalingen: DE, FR

OVER DE UITGEVER

U kunt contact opnemen met de beleidsondersteunende afdeling of u aanmelden voor de maandelijkse nieuwsbrief door een e-mail te sturen aan:
poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Manuscript voltooid in maart 2013.
© Europese Unie, 2013.

Dit document is op internet beschikbaar op:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

BEPERKTE AANSPRAKELIJKHEID

De meningen die in dit document worden geuit, vallen uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van de auteur en geven niet noodzakelijkerwijs het officiële standpunt van het Europees Parlement weer.

Nadruk en vertaling met bronvermelding voor niet-commerciële doeleinden toegestaan, mits de uitgever daarvan vooraf op de hoogte wordt gesteld en een exemplaar krijgt toegestuurd.

LIJST VAN AFKORTINGEN

EU Europese Unie

FUEN Federatie van Europese volksgroepen

MELT Meertalige taaloverdracht

NPLD Netwerk ter bevordering van de taalkundige verscheidenheid

SAMENVATTING

“Een taal loopt gevaar wanneer sprekers haar niet meer gebruiken, haar in steeds minder communicatiedomeinen gebruiken en haar niet meer van de ene generatie aan de andere doorgeven. Met andere woorden, er zijn geen nieuwe sprekers, noch volwassenen noch kinderen” (UNESCO,2003).

De menselijke taal is een van de, zo niet de grootste verworvenheid van het menselijk ras. Taal is niet alleen een communicatiemiddel, maar omvat ook een grote verscheidenheid aan waarden en opvattingen, en vormt een venster op tal van wereldbeelden. In dit document worden die talen onder de loep genomen die met uitsterven worden bedreigd of geacht worden met uitsterven te worden bedreigd.

In de Resolutie van de Raad van 21 november 2008 betreffende een Europese strategie voor meertaligheid wordt erop gewezen dat:

“-taalverscheidenheid en culturele verscheidenheid de bouwstenen vormen van de Europese identiteit; het gaat om een gedeelde erfenis, een rijkdom, een uitdaging en een troef voor Europa;”.

Daarnaast wordt gesteld dat “de bevordering van minder gangbare Europese talen een belangrijke bijdrage aan meertaligheid vormt” (Resolutie van de Raad van 21 november 2008 betreffende een Europese strategie voor meertaligheid).

Men is het er alom over eens dat talen een bijzonder rijk deel van het culturele erfgoed van Europa vormen. Talen drukken identiteit uit en verbinden sprekers met hun verleden, heden en toekomst. In talen ligt een hoop kennis verankerd over de wereld en wat het betekent om mens te zijn. Wanneer talen uitsterven, gaat deze kennis verloren.

Twee- en meertaligheid worden geacht voordelen te bieden op het gebied van creativiteit en innovatie. De cognitieve vaardigheden van mensen die meerdere talen vloeiend spreken, worden erkend. Uit onderzoek blijkt dat dergelijke mensen beter zijn in het omgaan met meer divergente vormen van denken, creatiever zijn en meer oog hebben voor de nuances van communicatieve processen (Baker, 2011).

Op dit moment worden er zes- à zeventuizend talen gesproken op de wereld (Ethnologue). 97% van de wereldbevolking spreekt ca. 4% van de talen op de wereld en omgekeerd wordt ca. 96% van de talen op de wereld gesproken door 3% van de wereldbevolking (Bernard, 1996). Slechts 3% van de talen op de wereld heeft zijn oorsprong in Europa. Volgens de *UNESCO-wereldatlas van bedreigde talen* zijn er in de Europese Unie 128 talen die met uitsterven worden bedreigd. Elke taal die als afzonderlijke taal wordt behandeld en niet als dialect, heeft zijn eigen ISO-code.

Met de opkomst van het concept van de natiestaat in de moderne tijd en de verspreiding van een gelijkvormiger cultuur in de hele staat, werd ook meer de nadruk gelegd op de ontwikkeling van een gemeenschappelijke taal en cultuur die het assimilatieproces moesten bevorderen. Daarnaast werd er met name op het gebied van het onderwijs beleid ontwikkeld ter ondersteuning van deze doelstelling. Dit had met name nadelige gevolgen voor alle talen die niet als staatstaal werden erkend.

De afgelopen vijftig jaar heeft de mondialisering ertoe bijgedragen dat een meer generieke cultuur op het wereldtoneel de overhand heeft gekregen. Hierbij speelt de Engelse taal een sleutelrol. Vele minder gebruikte talen kunnen op dit toneel maar moeilijk concurreren en overleven.

Een aantal minderheidstalen heeft aantoonbaar aanvullende waarde voor de werkgelegenheid en de economie. Vele met uitsterven bedreigde talen worden evenwel gesproken in achtergestelde plattelandsgebieden, waar het openbaar vervoer vaak slecht is. De sprekers van vele van deze met uitsterven bedreigde talen geloven niet dat hun taal status of economische waarde heeft en geven haar daarom niet door aan de volgende generatie. Het uitblijven van intergenerationele overdracht is een van de opvallendste kenmerken van talen die met uitsterven worden bedreigd.

In de jaren 90 publiceerde de UNESCO het *Rode boek van bedreigde talen*, met een volledige lijst van de met uitsterven bedreigde talen van de wereld. Dit werd later vervangen door de *Wereldatlas van bedreigde talen*. In 2002-2003 gaf de UNESCO een internationale groep ad-hocdeskundigen opdracht een kader te ontwikkelen ter beoordeling van de vitaliteit van talen. Dit kader omvat zeven vitaliteitsniveaus; vijf daarvan hebben betrekking op talen die met uitsterven worden bedreigd. De volgende vitaliteitsniveaus worden onderscheiden: veilig; stabiel maar met uitsterven bedreigd; kwetsbaar; terdege met uitsterven bedreigd; ernstig met uitsterven bedreigd; zo goed als uitgestorven; uitgestorven.

Verder noemde de groep negen factoren die kenmerkend zijn voor de algemene taalkundige toestand van een taal. Hiertoe behoren factoren als de mate van intergenerationele overdracht, het absoluut aantal sprekers en trends in bestaande taaldomeinen.

In de Europese Unie worden vele talen gesproken. Er zijn 23 officieel erkende talen die fungeren als de werktalen van de Unie. Er zijn ruim zestig inheemse regionale en minderheidstalen, waarvan er vijf een semiofficiële status hebben: Catalaans, Galicisch, Baskisch, Schots-Gaelisch en Welsh. De overige talen hebben geen officiële status in de EU.

De EU wijst erop dat zij zich inzet voor het behoud van haar taalverscheidenheid en het leren van talen, hoewel de invloed van de EU beperkt is omdat het onderwijs- en taalbeleid onder de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke lidstaten valt.

Een taal die zijn oorsprong in Europa heeft, maar geen officiële taal is in een bepaalde staat, wordt doorgaans een regionale taal of taal van een minderheid genoemd. Dit zijn de termen die door de Raad van Europa worden gebruikt in het *Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden*. Hierbij worden vier categorieën onderscheiden: **autochtone talen**: inheemse talen die geen staatstaal zijn; **autochtone en grensoverschrijdende talen**: inheemse talen die in meerdere staten worden gesproken, maar geen staatstaal zijn; **grensoverschrijdende talen**: talen die als staatstaal worden gebruikt in de ene staat en een minderheidstaal zijn in de andere; en **niet-territoriale talen**: talen als het Romani.

Het **Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden (ECRML)** is in 1992 onder auspiciën van de Raad van Europa aangenomen ter bescherming en bevordering van historische regionale talen en talen van minderheden in Europa. Het handvest omvat een groot aantal verschillende maatregelen die staten kunnen treffen om regionale talen en talen van minderheden te beschermen en te bevorderen. Er zijn twee beschermingsniveaus. Alle ondertekenaars zijn verplicht het laagste beschermingsniveau toe te passen op talen die daarvoor in aanmerking komen. Daarnaast kunnen de ondertekenaars verklaren dat een taal of talen in aanmerking komt of komen voor een

hoger beschermingsniveau, dat een reeks maatregelen omvat. De staten moeten overeenkomen ten minste 35 van deze maatregelen uit te voeren. Het handvest heeft niet specifiek betrekking op talen die met uitsterven worden bedreigd, maar vele van de met uitsterven bedreigde talen van Europa behoren tot de talen met het laagste beschermingsniveau.

Achttien Europese landen hebben het handvest ondertekend en bekrachtigd, drie landen hebben het ondertekend maar nog niet bekrachtigd en een aantal landen heeft het handvest niet ondertekend. Het handvest als zodanig is een belangrijk internationaal instrument voor het beschermen van regionale talen en talen van minderheden. Het Comité van deskundigen, dat de Raad van Europa adviseert, wijst erop dat het vele staten nog steeds ontbreekt aan een gestructureerde aanpak voor taalbescherming en -bevordering. De Raad van Europa beveelt aan dat staten gestructureerde langetermijnstrategieën uitstippelen om de talen van minderheden te beschermen.

Al dertig bevordert de Europese Unie uiteenlopende strategieën om het leren van talen en taalkundige verscheidenheid te steunen. In 1983 heeft de Europese Unie een actielijn voor de bevordering en bescherming van regionale talen en culturen en talen en culturen van minderheden vastgesteld. Tegen 1998 werd via deze actielijn 3 350 305 EUR rechtstreeks ter beschikking gesteld van projecten in verband met de talen van minderheden. Deze steun had een groot netwerkeffect en vormde een belangrijke stimulans voor het bevorderen van de uitwisseling van expertise en goede praktijken. In 2001, na een uitspraak van het Europees Hof van Justitie (1998), werd dit begrotingsonderdeel beëindigd. Hierna heeft de EU besloten een mainstreamingstrategie te volgen in plaats van een afzonderlijk programma in het leven te roepen. Destijds werd de EU verzocht om haar uitgaven in verband met regionale talen en talen van minderheden te evalueren als onderdeel van deze nieuwe ontwikkeling. In 2008 werd er in een verslag aan de Commissie Cultuur en Onderwijs van het Europees Parlement in het kader van het programma Een leven lang leren op gewezen dat de investeringen in talen van minderheden flink achterbleven.

In 2011 merkte het Comité van de regio's in een beleidsaanbeveling op dat er behoefte is aan:

“een duidelijkere rechtsgrondslag op basis waarvan een passend en adequaat gefinancierd beleid ten gunste van taalminderheden kan worden uitgewerkt.”

De afgelopen tien jaar is in het kader van meertaligheid in Europa veel aandacht besteed aan het bevorderen van de taalkundige verscheidenheid en het leren van talen. Ook regionale talen en talen van minderheden konden in dit verband op steun rekenen. Op verzoek van het Europees Parlement heeft de Commissie een haalbaarheidsstudie uitgevoerd over de mogelijke oprichting van een Europees Agentschap voor taalonderwijs en taalverscheidenheid. De Europese Commissie reageerde daarop door te zeggen dat zij de voorkeur geeft aan de totstandbrenging van netwerken. Sinds 2008 is dan ook bijna onafgebroken steun gegeven aan drie netwerken op het gebied van regionale talen en talen van minderheden: de onderzoeksnetwerken NPLD, FUEN en Mercator.

Op dit moment ligt de nadruk van de EU, in verband met meertaligheid en het bedenken van nieuwe ideeën en beleidssuggesties, hoofdzakelijk op de totstandbrenging van het platform van de civiele samenleving inzake meertaligheid.

Sommige lidstaten hebben, vooral op het niveau van de regionale overheid, goed gestructureerde strategische plannen uitgestippeld voor de bevordering en bescherming van hun talen. Dit is met name het geval in de regio's van Spanje en het Verenigd Koninkrijk. De Ierse overheid heeft een strategie ontwikkeld voor twintig jaar ter bevordering van het gebruik van de Ierse taal. De meeste van deze strategieën zijn echter ontwikkeld voor sterkere regionale talen en talen van minderheden. In sommige lidstaten is sprake van meerdere minderheidstalen, waarvan sommige met uitsterven worden bedreigd. De lidstaten moeten ervoor proberen te zorgen dat de steun gelijkelijk wordt verdeeld over de verschillende taalkundige minderheden die onder hun jurisdictie vallen.

Ter bevordering van met uitsterven bedreigde talen en talen van minderheden zijn de afgelopen decennia tal van innovatieve ideeën bedacht. In het kader hiervan zijn projecten opgezet in uiteenlopende gemeenschappen, van de Samen in het noorden van Scandinavië tot minderheden op het eiland Man en in Wales. Het MELT-project is een voorbeeld van een bijzonder geslaagd project, dat met medefinanciering van de EU steun verleende aan de ontwikkeling van expertise in het kleuteronderwijs op het gebied van het leren van minderheidstalen.

Met uitsterven bedreigde talen zien zich voor talrijke problemen geplaatst. Zo gaan van het digitale tijdperk zowel uitdagingen als kansen uit. In verband met META-NET (2012) wordt opgemerkt dat hoogontwikkelde minderheidstalen als het Baskisch en Catalaans een groot risico lopen wat hun toekomstige levensvatbaarheid betreft. Er zijn evenwel ook kansen, aangezien taalgemeenschappen elkaar kunnen helpen door hun talen te gebruiken in de sociale media.

De komende jaren zal de EU zich, begrijpelijkerwijs, met name richten op de economische groei en de werkgelegenheid. Het is niet altijd eenvoudig deze agenda in verband te brengen met de kwestie van met uitsterven bedreigde talen. Wanneer talen echter uitsterven, verdwijnen ze doorgaans voorgoed. Om haar uitspraken over de taalkundige verscheidenheid kracht bij te zetten moet de EU zich bezinnen op de praktische steun die zij gemeenschappen waar met uitsterven bedreigde talen worden gesproken kan verlenen, overeenkomstig haar bevoegdheden op dit terrein.

Belangrijkste conclusies

Beleidsaanbevelingen

Overwogen dient te worden om **geld uit te trekken ter bescherming van gemeenschappen waar met uitsterven bedreigde talen worden gesproken**. Er moet steun worden verleend door een beleidskader te ontwikkelen ter bevordering van met uitsterven bedreigde talen in de algemene context van de taalkundige verscheidenheid.

De Raad van Europa moet worden verzocht om de **mogelijkheid te overwegen specifieke bepalingen in het Handvest voor regionale talen en talen van minderheden op te nemen voor met uitsterven bedreigde talen**. Daarnaast kan de Europese Unie lidstaten die het handvest nog niet hebben ondertekend aanmoedigen dat alsnog te doen en alle leden die het al ondertekend hebben, aanmoedigen het handvest te bekrachtigen.

Als onderdeel van de nadruk die de Europese Unie legt op de uitwisseling van goede praktijken moeten alle lidstaten ter bevordering van met uitsterven bedreigde talen worden **aangemoedigd nationale strategische plannen vast te stellen** op basis van de goede

praktijken van hoge kwaliteit die al in een aantal Europese taalgemeenschappen beschikbaar zijn. De Europese Unie moet de lidstaten adviseren dezelfde steun te verlenen aan elke met uitsterven bedreigde taal of taal van een minderheid op hun grondgebied. Wat de vaststelling van Europabrede prioriteiten voor taalrevitalisering betreft, moet de nadruk met name liggen op de taaloverdracht in het gezin en het leren van met uitsterven bedreigde talen in het onderwijs. **Er is behoefte aan robuust onderwijsbeleid** ter bevordering van het leren en het gebruiken van met uitsterven bedreigde talen.

De samenwerking tussen de belangrijkste actoren moet worden verbeterd met het oog op het verlenen van steun aan met uitsterven bedreigde talen. De bestaande netwerken op Europees niveau moeten worden versterkt en voldoende worden gefinancierd zodat zij effectief en efficiënt kunnen opereren in deze context.

Bijzondere aandacht moet worden geschonken aan de steun die de technologie kan bieden. Vele gemeenschappen waar met uitsterven bedreigde talen worden gesproken zijn klein en dreigen versnipperd te raken. **Technologie en sociale media vormen een gemakkelijk toegankelijk communicatiemiddel** voor deze taalgroepen, dat niet alleen effectief is voor de communicatie tussen individuen maar ook voor die tussen of binnen groepen. Europese financiering op het gebied van onderzoek en ontwikkeling kan op dit terrein een krachtig middel zijn.

Gemeenschappen waar met uitsterven bedreigde talen worden gesproken, moeten **de mogelijkheden krijgen om hun eigen talen te bevorderen**. Er is zeer veel kennis en expertise beschikbaar op dit gebied en daarvan moet gebruik worden gemaakt. Bijzondere nadruk moet worden gelegd op het bevorderen van het gebruik van met uitsterven bedreigde talen door jongeren. Hiertoe moeten deze taalgemeenschappen over de middelen beschikken om **hun jongeren ervan te overtuigen dat hun taal nuttig, relevant en aantrekkelijk is**.